

Příspěvek k historické demografii pobělohorské Chocně

Soupis poddaných podle víry

Soupis poddaných podle víry je cenným historickým materiálem pro poznání náboženských, demografických, genealogických, hospodářko-sociálních dějin Chocně a okolí. Historikové písčící o Chocni - Krška (1858), Barviř (1886) či Dvořák (2000) - nevěnovali tomuto důležitému pramenu pozornost.

Podnětem k vypracování soupisu poddaných podle víry byl patent českých místodržících z listopadu 1650, kterým nařizovali všem krajským hejtmanům vytvořit soupis všech obyvatel podle náboženské konfese. Vedle poddaných měla být rovněž evidována vrchnost, úředníci patrimoniální správy, měšťané a svobodníci (lidé, kteří nebyli poddaní vrchnosti). Ovšem duchovenstvo a vojáci zaznamenáni nebyli.

Zapisováno bylo **jméno** dotyčného, pokud měl ustálené příjmení, tak i to. Křestní jméno, které každý dostal vzápětí po svém narození, bylo až do zavedení stabilních příjmení v roce 1771 takřka jediným trvalým oficiálním označením jedince. Mnoho zapsaných má tak pouze křestní jméno a místo příjmení je uvedeno „N“, tedy jako neznámé.

Dále se zjišťoval **věk**. Zde musíme počítat pouze s přibližným určením stáří jedince. Tehdejší lidé nepotřebovali přesně vědět svůj věk, tento údaj si navíc nemohli nikde pořádně najít či zjistit, rodné listy jsou záležitostí až moderní doby. Musíme brát tedy veškeré údaje o stáří obyvatel s určitou rezervou. Většinou se věk zaokrouhloval buď k násobkům deseti a někdy i k násobkům pěti, u mladších obyvatel vlivem šedesátinné soustavy i k násobkům šesti. Obecně lze říci, že muži znali spíše přesněji svůj věk než ženy a rovněž tak lidé z nižších sociálních kategorií či v pokročilejším věku uváděli svůj věk pouze orientačně.

Další položkou, která se uváděla, byl **stav** a **povolání** daného jedince. U rodinných příslušníků se zaznamenával příbuzenský poměr k hlavě domácnosti. Soupis zaznamenával určitou hierarchii osob jednotlivých domácností – nejdříve hospodáře, za ním jeho manželku a jeho děti, poté čeleď a na závěr podruhy.

Do rodiny hospodáře přímo patřily i osoby v čeledním poměru (čeledíni a děvečky), které byly za službu placeni. K domácnosti patřili i podruzi, kteří byli u hospodáře v námezdním poměru. Na rozdíl od čeledi tu podruzi zůstávali delší dobu. Fungovalo tu jakési autonomní postavení vůči hospodáři a podruhové měli možnost samostatného příbytku, pronájem určité části pozemků či dobytka. Jejich skromné hmotné zajištění jim stačilo na to,

aby si založili vlastní rodinu, která však patřila k domácnosti hospodáře. Je třeba si uvědomit ještě jednu důležitou věc. Soupis poddaných podle víry zachycuje výhradně osoby skutečně přítomné, takže například čeled' z Chocně sloužící na cizím gruntě je zapsána v místě své služby a tedy není v soupise pro Choceň uváděna.

Posledním zaznamenávaným údajem byla **víra** dotyčného. Tato informace byla nejdůležitějším údajem vzniklého soupisu. Světská moc potřebovala mít podrobné informace o náboženském smýšlení obyvatelstva v jednotlivých krajích po skončení třicetileté války a tento soupis byl produktem rekatolizačního úsilí, aby se zjistilo, kolik lidí se hlásí ke katolické konfesi. Většina obyvatel Chocně se dle soupisu hlásila ke katolické víře, jak bude ještě přesněji zmíněno. U nekatolíků se dále zaznamenávalo, jestli je naděje k obrácení, tedy jestli dotyčný má předpoklady přestoupit ke katolické víře, tehdy jediné oficiální státní církvi vládnoucích Habsburků.

Soupis nakonec zachycoval i informace o provádění duchovní správy a stavu far, kostelů a záduší dané lokality.

Zhotovením tohoto soupisu byl na jednotlivých panstvích pověřen nejčastěji hejtman či jiný vrchnostenský úředník. V případě Chocně jej sepsal Václav Šlabštych ze Šlabštychu jakožto hejtman choceňského panství v letech 1628-1651.

A jak že vypadlo choceňské panství dle Soupisu poddaných podle víry? Jádro panství tvořilo městys (městečko) Choceň se zámekem, panským dvorem, kovárnou a pivovarem, dále vsi Sloupnice, Běstovice, Bošín, Plchovice, Plchůvky, Sruby, Slatina, Nořín, Nasavrky, Skořenice, Újezd, Chloumek, Dobříkov, Janovičky a Vinary. Dále devět dvorů (již uvedený choceňský, dále běstovický, postolovský, hemžský, vrchovský, srubský, dobříkovský, malejovský a vinarský) pět mlýnů (choceňský, postolovský, plchovský, dobříkovský a malejovský) a dva ovčiny (vrchovský a postolovský).

Dle soupisu bylo na choceňském panství uvedeno 1595 osob (849 žen a 746 mužů), samotné městys Choceň mělo 542 obyvatel (255 mužů a 287 žen). Skutečný počet obyvatel byl však mnohem větší, protože tento soupis uváděl děti až od 11 let. Vzhledem k účelu, pro nějž vznikl, je to pochopitelné. Bylo zbytečné evidovat i děti tzv. předzповědního věku, tedy děti, které ještě nebyly u zpovědi a nezapojily se tak dosud do aktivního náboženského života. K první zpovědi děti přistupovaly právě ve věku okolo 10 – 12 let. Obecně však děti předzповědního věku tvořily podstatnou část celkové populace pobělohorských Čech. Tedy k výše uvedenému počtu jedinců musíme připočíst cca jednu třetinu, abychom se přiblížili k reálnému celkovému počtu všech obyvatel Chocně.

Mgr. Michal Hofman

Dalším zajímavým rysem, který můžeme na obyvatelích Chocně pozorovat, ale i v celé populaci pobělohorských Čech, je převaha žen (feminita) v reprodukčním věku (15-49 let). Především to bylo markantní ve městech, kde ji umocňoval značný příliv čeledi ženského pohlaví z venkova. Na choceňském panství tak připadlo na 100 mužů 114 žen.

Dle náboženství bylo v Chocni evidováno 127 nekatolíků, u kterých byla však naděje, že se obrátí na katolictví. V porovnání s celým tehdejší Chrudimským krajem, kam choceňské panství patřilo, to byl docela velký počet. K těmto náboženským údajům však musíme rovněž přistupovat s určitou rezervou, neboť je jisté, že pravdivě neodrážely tehdejší situaci. Zůstává dosud nezodpovězená otázka, nakolik bylo přiznání náboženského vyznání jednotlivých poddaných upřímné či jejich konverze dobrovolná nebo vynucená vrchností.

Mgr. Michal Hofman
Orlické muzeum

Mgr. Michal Hofman